

Wandelroute Week van het Landschap 2009 te Sint Michielsgestel

(Alleen gemarkeerd tijdens de Week van het Landschap)

Vertrekpunt Haanwijk 4a

Ga linksaf de asfaltweg op langs het gebouw.

A. HAANWIJK EN OMGEVING

De hier samenkomende Dommel en Essche Stroom zetten vroeger de lage, aanliggende gronden of 'beemden' regelmatig onder water. Op spectaculaire wijze was dit ook weer het geval in 1995. De natuurlijke zandkoppen of 'donken' in dit van nature moerassige gebied werden al vroeg door de mens benut. Er werden nederzettingen op gesticht en akkers aangelegd. De oudste sporen gaan terug tot de Romeinen. (Veel) later werden op de donken bosrijke landgoederen gesticht. De stichters waren Bossche notabelen en industriëlen. De afwisseling tussen lage beemden en hoge donken zorgt voor veel natuurlijke overgangen of 'gradiënten' met de bijhorende flora en fauna.

Na 240 m bereikt u een kruispunt. Hier kunt u kiezen voor de lange wandelroute van 8.5 km (zie verderop) of de korte wandelroute en speurtocht van 6,4 km.

Korte wandelroute en speurtocht

Linksaf gaan.

B. VAN DE ZANDKOP NAAR HET 'DAL'

Terwijl de donk waar Haanwijk op ligt is bebost, liggen 'beneden in het dal' weilanden met sloten. Op de donk staan eik en grove den en leven bosvogels. In het 'dal' zijn op de perceelsranden els, es, wilg en populier geplant, groeit langs sloten de gele lis en broeden weidevogels. Kleine verschillen in reliëf maken voor planten en dieren al een wereld van verschil uit!

Na 0,8 km tegenover een boerderij rechtsaf een laan in. Direct na het bouwland linksaf. Doorlopen tot het volgende huis, een voormalige boerderij, vlak daarvoor rechtsaf en links aanhouden.

C. BOERDERIJ OP TERP

Omdat de Dommel in het winterhalfjaar regelmatig buiten haar oevers trad, werden de boerderijen in dit gebied op kunstmatige verhogingen of 'terpen' gebouwd. Dit bood afdoende bescherming tegen het wassende water.

Bij deze voormalige boerderij ligt een zogenaamde 'bolle akker'. De ronding is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van (stal)mest. Op deze en aangrenzende akkers wordt door Brabants Landschap op biologische wijze graan geteeld. Door het achterwege blijven van chemische bestrijdingsmiddelen kunnen er tussen het graan wilde akkerplanten als korenbloem en klaproos opschieten. Dit verhoogt de landschappelijke waarde. Op de onkruidzaden komen vogels af als patrijs en putter.

Rechtdoor gaan en na 200 m op een kruispunt van lanen linksaf. Na 100 m komt u bij een boerderij waar de schilder Leon Adriaans tot zijn dood in 2004 woonde en werkte.

D. LEON ADRIAANS

Door een zelf gekozen isolement leefde Adriaans los van de gangbare kunstwereld. In veel opzichten was hij een buitenbeentje. Hij hield ervan (rest)materialen te beschilderen als veevoederzakken en ruwe planken. Voor Adriaans bestond er geen scheiding tussen leven en kunst. Elke bezigheid op zijn boerderij beschouwde hij als kunst, of het nu ploegen, zagen of timmeren was. Hij was dol op zijn Brabantse trekpaarden met wie hij innig optrok. Als 'boerenschilder' zou je hem de eigentijdse Vincent van Gogh kunnen noemen. Brabants Landschap kocht zijn boerderij het 'Sterrenbosch' met de bedoeling er in de toekomst een atelier te vestigen waar in de geest van de overledene kunst kan worden beoefend.

Bij het verlaten van de boerderij aan het einde van de weg linksaf. Vrijwel direct ziet u links een grote poel.

E. POEL

Poelen werden vroeger vooral aangelegd als drinkplaats voor het vee, een functie die in de jaren '60 en '70 verloren ging. De meeste werden gedempt en de weinige die overbleven verlandden geleidelijk door gebrek aan onderhoud. Jammer, want het waren niet alleen prachtige landschapselementen maar ook natuurlijke oases in het cultuurlandschap. Poelen kunnen een rijke flora en fauna bezitten. Amfibieën en libellen zijn voor hun voortplanting afhankelijk van dergelijke stilstaande watertjes. Daarnaast zijn poelen belangrijke was- en drinkplaatsen voor vogels en zoogdieren.

De weg buigt na 200 m naar links. Na 100 m ziet u aan de rechterkant een hele rij knoteiken.

F. KNOTEIKEN

Het knotten van bomen is een eeuwenoud gebruik. De boom die hiervoor het meest werd gebruikt was de wilg, geknotte eiken zijn veel bijzonderder. Verder gebeurde het ook met populieren, elzen en essen. Cyclisch werden de bomen, om de vier à acht jaar, van de takken op hun 'pruijk' ontdaan. Omdat deze zo mooi recht waren, werden er stoelpoten van gemaakt en stelen voor spades, rieken en dergelijke: 'boerengeriefhout'. De knobomen zelf deden op hun beurt dienst als grens- en eigendomsmarkering.

1 km rechtdoor en bij het waterstanden-monument, op de laagste plek in het 'dal', rechtsaf. Na 200 m komt u bij een houtwal.

G. HOUTWAL

Net als knobomen werden ook houtwallen regelmatig afgezet. Hier bedroeg de omlooptijd zo'n 10 jaar. Het hout dat niet als boerengeriefhout kon worden gebruikt, werd opgestookt. Het fijnste hout, de 'mutserd' of 'musterd', ging naar de bakkersovens. Na de grootschalige introductie van kolen, olie en gas werden de houtwallen overbodig en opgeruimd. Hierdoor veranderde het kleinschalige cultuurlandschap in een grootschalig, dat bovendien makkelijker was te (her)verkavelen.

Niet alleen de landschappelijke, maar ook de natuurwaarde van houtwallen is hoog. Ze bieden een schuil-, voedsel- en nestplaats aan zoogdieren, vogels en insecten. Omwille van deze waarde en om grotere natuurgebieden met elkaar te verbinden, legt Brabants Landschap ook op Haanwijk nieuwe houtwallen aan. De houtige gewassen die zij erin verwerkt zijn els, es, haagbeuk, kardinaalsmuts en wilde peer. Het ouderwets afzetten zorgt dat de wal bij het opnieuw uitlopen steeds dichter wordt.

Linksaf en 200 m doorlopen. Vlak voor de slagboom rechtsaf de dijk op. Aan het einde van de dijk linksaf. U bent nu in het Parkbos.

H. PARKBOS

Het parkbos is aangelegd voor de rust en het genot van de vroegere bewoners van het Jachtslot. Zoals het een landgoedbos betaamt, staat er veel oud hout. Naast beuk springen robinia, gewone

esdoorn en paardekastanje in het oog. Dankzij (zéér) plaatselijke kap krijgt door de toetreding van zonlicht op de bodem de ondergroei weer een kans, met typische bosplanten als lelietje-van-dalen, salomonszegel en dalkruid. In de hollen en gaten van oude bomen broeden boomklever, zwarte en grote bonte specht en diverse mezensoorten. De das heeft er zijn burcht en scharrelt zijn kostje bij elkaar in het omliggende cultuurland.

Bij de gebouwen (waaronder een bakhuis) linksaf en na de poort links aanhouden. Na 150 m bent u terug aan het beginpunt van de wandeling.

I. BAKHUIS

Veel boerderijen hadden vroeger hun eigen bakhuisje voor het bakken van brood voor het boeregezin, de knechten en de meiden. Hoe groter de boerderij en haar bezetting, hoe groter de bakoven. Verder bleef de ruimte in het bakhuisje beperkt tot het hoogstnodige, wat scheelde in de bouwkosten. Er werden honderden bossen musters per week verstookt.

Wij hopen dat u van de wandelroute heeft genoten en zich thuis voelt in het landschap dat Brabants Landschap voor u en uw kinderen en kleinkinderen beheert. Waardeert u dit, steun dan Brabants Landschap en word lid!

Lange wandelroute

Bij het kruispunt niet linksaf slaan (korte wandelroute) maar rechtdoor gaan. Bij de volgende kruising ook rechtdoor en pas aan het einde van het pad (na 1 km) linksaf en daarna het eerste pad rechts. U bent op landgoed De Pettelaar.

L-A. DE PETTELAAR

De oudste geschriften over De Pettelaar gaan terug tot de 15^e eeuw. Het zijn transportbrieven van kloostergoederen waarin de hoeves 'Patersberg' en 'Mariaweide' worden genoemd. Rond 1625 werd met zand uit de Pettelaar de Bossche binnenstad opgehoogd. Vanaf 1748 werd het gebied als landgoed ingericht, met ondermeer lanen en een sterrebos. Op een kaart uit 1769 staan enkele boerderijen en een herenhuis aangegeven. Van het laatste liggen vermoedelijk nog resten onder de villa van De Gruyter. Deze familie van het gelijknamige grootgruttersbedrijf kreeg het landgoed in 1860 in bezit. De villa werd gebouwd in 1920 en diende als zomerhuis. Het had een eigen moestuin en walnotenboomgaard. In de volksmond heet het hier nog altijd het 'Bos van de Gruyter'.

De boerderij aan uw rechterhand houden en na 250 meter - u heeft een stukje 'geklommen' - linksaf een laan in.

L-B. LAAN

Een laan is een weg die aan beide zijden beplant is met bomen. Deze leverden in de zomer schaduw en dus verkoeling, wat bepaald geen overbodige luxe was als je grotere afstanden af moest leggen. Een andere positieve eigenschap van lanen is het temperen van de wind. Terwijl je op Haanwijk lanen vindt met beuk en plataan, is deze laan beplant met suikeresdoorns, ingevoerd uit Noord-Amerika (siert de Canadese vlag). Door het planten van bomen uit verre landen kon je laten zien hoe rijk je was: de transportkosten van het plantmateriaal waren immers hoog. Ook de lengte en het aantal rijen bomen van de laan verhoogden je status. Voor een gezonde laan was mest nodig. Dit was in vroeger eeuwen een schaars goed, wat het onderhoud van een laan kostbaar maakte. Over het grote middenpad mochten alleen de heer en zijn bezoek rijden. Over de twee buitenste paden liep het 'voetvolk', te weten het personeel en de pachters.

Aan het einde van de laan rechtsaf en 0,5 km doorlopen, waarna u weer aantakt op de korte wandelroute.